

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی آثار پنهان مؤلفه‌های برنامه درسی بر عواطف دانش آموزان مقطع ابتدایی

استاد راهنما:

دکتر بهروز مهران

استادان مشاور:

دکتر محمود سعیدی رضوانی

دکتر سید امیر امین یزدی

الهه بروغنی

تابستان ۱۳۹۰

الف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر:

از کلیه مشارکت کنندگانی که مرا در تدوین پایان نامه همراهی کردند، سپاسگزارم. از راهنمایی‌های دقیق و عالمانه به موقع و گام به گام اساتید راهنما و مشاور، آقایان دکتر بهروز مهران، دکتر محمود سعیدی رضوانی و دکتر امیر امین یزدی سپاسگزارم.

برای همه این بزرگواران آرزوی توفیق و سربلندی دارم.

ماحصل تلاشم تقدیم به

دخترم **ثنا** و تمامی فرزندان ایران

چکیده:

پرورش عواطف کودکان ، متناسب با ویژگی های سنی آنها از رسالت های مهم نظام رسمی نظام آموزش و پرورش قلمداد می شود. در این مطالعه که با هدف بررسی آثار پنهان مؤلفه های برنامه درسی برعواطف دانش آموزان دختر مدرسه ای ابتدایی در شهر سبزوار در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰ انجام شده است، نقش مولفه های نه گانه برنامه درسی از منظر کلاین شامل، هدف ها، محتوا ، فعالیت های یادگیری دانش آموزان ، روش های ارزشیابی، منابع و ابزار یادگیری ، زمان ، فضا و یا محیط یادگیری ، گروه بندی دانش آموزان ، معلم و راهبردهای تدریس بر تحول عواطف دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفت. در این مطالعه تغییرات عاطفی مخاطبان یا رویکرد مبتنی بر دوره سنی آنها در قالب نظریه اریکسون مبنای بررسی قرار گرفت. بنا بر این ویژگی سازنده بودن در مقابل احساس حقارت به عنوان زیر بنای تحول عاطفی مطالعه شد. رویکرد مطالعه کیفی و روش مطالعه از نوع ارزشیابی و متکی بر اساس مدل خبرگی و نقادی آیزنر بود. بر این اساس، چهار مرحله توصیف، تفسیر، ارزشیابی و مضمون یابی تعقیب شد. شیوه جمع آوری داده ها از طریق مشاهده، مصاحبه نیمه سازمان یافته با دانش آموزان ، معلمان ، مدیر و معاونین و همچنین اسناد مکتوب از قبیل آیین نامه های انضباطی و روزنامه های دیواری بود. برای اعتبار بخشی به یافته ها از شیوه کفایت اجماعی، انسجام ساختار یافته و کفایت ارجاعی بهره گیری شد. یافته ها نشان داد که در میان مؤلفه های برنامه درسی مولفه معلم و راهبرد های تدریس بیشترین تاثیر را بر عواطف دانش آموزان دارد در این مولفه رفتار مناسب معلم با دانش آموز تا حد زیادی بر شکل گیری حس سازندگی دانش آموز تاثیر دارد در مقابل رفتار نامناسب معلم با دانش آموز باعث حس حقارت در دانش آموز شد.

فهرست مطالب:

فصل اول: مقدمه

- ۲..... بیان مساله
- ۴..... هدف های پژوهش
- ۵..... سوال های پژوهش
- ۵..... تعریف مفاهیم و متغیرها

فصل دوم: پیشینه پژوهش

- ۷..... مبانی نظری پژوهش
- ۷..... انواع برنامه درسی
- ۱۰..... دسته بندی های مختلف برنامه درسی پنهان
- ۱۱..... مؤلفه های برنامه درسی
- ۱۱..... هدف
- ۱۴..... راهبردهای یاددهی یادگیری
- ۱۵..... محتوا
- ۱۵..... فضای مدرسه
- ۱۶..... ساختار اجتماعی اداری مدرسه (قوانین و مقررات مدرسه)

ارزشیابی..... ۱۸

دیدگاه اریکسون درباره رشد عاطفی افراد..... ۱۹

مبانی نظری برنامه درسی پنهان ۲۵

بررسی پژوهش های انجام شده داخل کشور..... ۴۴

بررسی پژوهش های انجام شده خارج از کشور ۵۰

فصل سوم: روش پژوهش

روش پژوهش ۵۶

مراحل نقادی آموزشی ۵۸

مراحل مورد استفاده در جمع آوری و تحلیل داده ها..... ۶۱

شیوه اعتبار بخشی به یافته ها ۶۲

فصل چهارم: روایت پژوهش

مرحله اول: توصیف دبستان مورد مطالعه..... ۶۵

مرحله دوم: تفسیر و ارزشیابی ۷۱

مرحله چهارم: مضمون یابی ۱۳۸

پیشنهادات ۱۳۸

محدودیت ها..... ۱۳۹

منابع و مآخذ..... ۱۴۰

پیوست ها

- ۱) مجوز ورود و حضور در دبستان..... ۱۵۰
- ۲) نمونه سوالات مصاحبه نیمه ساختار یافته..... ۱۵۱

فهرست جداول

- جدول ۱-۲ تقسیم بندی مفهوم برنامه درسی پنهان از نظر پورتلی..... ۲۹
- جدول ۲-۲ دیدگاه برنامه درسی پنهان از نظر لینداین و قورچیان..... ۳۴
- جدول ۱-۳ منابع جمع آوری داده ها..... ۶۱
- جدول ۲-۴ روایت های دانش آموزان درباره رفتار معلم و پیام های موجود در آن..... ۸۳
- جدول ۳-۴ مقررات انضباطی مدرسه..... ۹۳
- جدول ۴-۴ روایت های دانش آموزان در مورد رفتار ناظم برای برقراری نظم..... ۹۷
- جدول ۵-۴ برنامه درسی کلاس اول..... ۱۰۸
- جدول ۶-۴ برنامه درسی کلاس دوم..... ۱۰۸
- جدول ۷-۴ برنامه درسی کلاس سوم..... ۱۰۹
- جدول ۸-۴ برنامه درسی کلاس چهارم..... ۱۰۹

- جدول ۹-۴ برنامه درسی کلاس پنجم ۱۱۰
- جدول ۱۰-۴ فراوانی ساعت دروس مختلف در هر پایه در هفته ۱۱۰
- جدول ۱۱-۴ احساس دانش آموزان درباره امتحان ۱۱۷
- جدول ۱۱-۴ تحلیل داده ها براساس نظریه اریکسون ۱۲۰
- جدول ۱۲-۴ اثرات ضد تربیتی هر یک از مولفه ها ۱۳۶

فهرست نمودارها، اشکال و عکس ها:

- عکس ۱-۴: وضعیت نامناسب بوفه مدرسه ۶۶
- عکس ۲-۴: هنرنمایی دانش آموزان با استفاده از لاک غلط گیر روی میز کلاس ۶۷
- عکس ۳-۴: درب ورودی نمازخانه که درست از وسط اتاق بهداشت می گذرد ۶۸
- عکس ۴-۴: وضعیت ظاهری نامناسب نمازخانه ۶۹
- عکس ۵-۴: جایگاه صف دانش آموزان ۷۰
- عکس ۶-۴: توره پاره بسکتبال ۷۰
- عکس ۷-۴: تخته سیاه کلاس که نشان دهنده تقسیم بندی دانش آموزان به دو دسته خوبان و بدان ۷۸
- عکس ۸-۴: احساس رضایت دانش آموز از این که مورد تشویق قرار گرفته است ۸۱
- عکس ۹-۴: نقاشی دانش آموز از معلم ۸۲

- عکس ۱۰-۴: نوشته یکی از دانش آموزان درباره معلم ورزش ۸۳
- عکس ۱۱-۴: نظر یکی از دانش آموزان درباره معلم خود ۸۳
- عکس ۱۲-۴: یکی از خاطرات دانش آموزان ۸۶
- عکس ۱۳-۴: یکی از خاطرات دانش آموزان ۸۷
- عکس ۱۴-۴: نظر یکی از دانش آموزان درباره رفتار معلم ورزش ۸۷
- عکس ۱۵-۴: برگزاری مراسم تعزیه در مدرس ۸۸
- عکس ۱۶-۴: عزاداری دانش آموزان در محرم ۸۸
- عکس ۱۷-۴: عزاداری دانش آموزان به مناسبت شهادت حضرت فاطمه ۸۹
- عکس ۱۸-۴: دانش آموزان با حجاب ۸۹
- عکس ۱۹-۴: آموزش وضو ۹۰
- عکس ۲۰-۴: مراسم جشن به مناسبت هفته دفاع مقدس ۹۱
- عکس ۲۱-۴: حضور دانش آموزان در نیروی انتظامی به مناسبت هفته نیروی انتظامی ۹۲
- عکس ۲۲-۴: مراسم ۱۳ آبان ۹۲
- عکس ۲۳-۴: نقاشی دانش آموز کلاس اول ۹۵
- عکس ۲۴-۴: یکی از خاطرات دانش آموزان ۱۰۰
- عکس ۲۵-۴: نظر یکی از دانش آموزان درباره رفتار ناظم ۱۰۰
- عکس ۲۶-۴: تلاش دانش آموزان برای تبلیغات شورای دانش آموزی ۱۰۲

- عکس ۲۷-۴: تلاش دانش آموزان برای تبلیغات شورای دانش آموزی ۱۰۳
- عکس ۲۸-۴: نمونه ای از تبلیغات دانش آموزان ۱۰۳
- عکس ۲۹-۴: دانش آموزان در حال شمردن آرا ۱۰۴
- عکس ۳۰-۴: مسابقه نقاشی با موضوع من و پدر و مادرم ۱۰۵
- عکس ۳۱-۴: مسابقه نقاشی غدیر ۱۰۵
- عکس ۳۲-۴: مشارکت دانش آموزان در تهیه غذا ۱۰۵
- عکس ۳۳-۴: دانش آموزان در اردو ۱۰۵
- عکس ۳۴-۴: برگزاری تئاتر توسط دانش آموزان ۱۰۶
- عکس ۳۵-۴: نمایش چیدمان صندلی های یک کلاس درس ۱۰۶
- عکس ۳۶-۴: تقلب های دانش آموزان در درس املاء ۱۱۴
- عکس ۳۷-۴: نحوه نشستن دانش آموزان هنگام برگزاری امتحان ۱۱۵
- عکس ۳۸-۴: برگزاری امتحان در نمازخانه ۱۱۵
- عکس ۳۹-۴: نظر دانش آموزان درباره امتحان ۱۱۸

فصل اول:

مقدمه

بیان مسئله:

رسالت آموزش و پرورش در دنیای امروز تبدیل کردن انسان های مستعد به انسان های سالم ، بالنده، متعادل و رشد یافته است. این رسالت باید در تمامی دوره های آموزشی دنبال شود، اما از آنجا که مهمترین دوره تحصیلی در تمام نظام های آموزش و پرورش جهان دوره ابتدایی است و شکل گیری شخصیت و رشد همه جانبه فرد در این دوره بیشتر انجام می گیرد حساسیت این دوره نسبت به سایر دوره ها بیشتر است. (صافی، ۱۳۸۳)

کودکان در این مرحله از رشد (بین سنین ۶ تا ۱۱ سالگی) از لحاظ شخصیت افرادی سازمان یافته تر و پیچیده تر می شوند، ویژگی هایی مثل تقلید آگاهانه ، انتخاب الگو، قدرت تشخیص میان خوب و بد، ثبات عاطفی، رعایت قاعده و قانون در کارها، قدرت درک علت امور، علاقه به یادگیری ، قدرت درک مشکلات پیرامون و نظایر آن از جمله ویژگی های کودکان در این مقطع سنی است. (شکوهی، ۱۳۸۳) اریکسون هم در نظریه رشد روانی-اجتماعی خود این مرحله را تحت عنوان : کارایی در برابر احساس حقارت نام نهاده ، احساس غرور و کفایت نسبت به دستاوردها و توانایی های خود در مقابل احساس عدم توانایی در صورتی که به قدر کافی مورد توجه قرار نگیرند، را از جمله ویژگی های دانش آموزان این دوره می داند در این راستا اریکسون برای مدرسه، نقش قابل توجهی را در جهت پرورش این ویژگیها قائل است (لطف آبادی، ۱۳۸۶).

در راستای این مهم، در طرح نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۶۷ ارائه شد، اهداف دوره ابتدایی در سه حیطه شناختی، عاطفی، و روانی - حرکتی معرفی شده است. و در قالب اهداف عاطفی، به تقویت انگیزه آمدن به مدرسه ، علاقه مند ی کودک به

یادگیری، علاقه مند ی کودک به نظم و مسئولیت پذیری و فعالیت های اجتماعی تصریح شده است (صافی، ۱۳۸۳). این در حالی است که سلطان قرایی (۱۳۷۳) نقش مدارس را برای نیل به این اهداف ناکارآمد و توجه بیشتر مدارس را معطوف به تغییر حیطه شناختی توصیف نموده و بیان می دارد:

«امروزه مدارس و اغلب مسئولان آنها این توقع را از دانش آموزان دارند که تمام دانش آموزان یک جور و یک نسق با معدل یکسان، با رفتار پیش ساخته در کلاس و مدرسه حاضر و ناظر باشند. به طوری که مدرسه اکنون بین اغلب خانواده های آنها تب نمره بیست را عارض کرده است و همه چیز را با یک موضوع اعتباری معاوضه و مبادله نموده است (به نقل از کاظمی، ۱۳۸۹)».

برای رفع این مشکل صاحب نظران در کشور های مختلف به مطالعه، بررسی و پژوهش برای کشف ابعاد ناشناخته برنامه درسی پرداخته اند تا ثابت کنند برنامه درسی تنها محدود به برنامه درسی مدون که مدارس موظف به اجرای آن میباشند نیست. این برنامه تنها بخش کوچکی از آن چیزی است که مدارس آموزش می دهند بخش اعظم یادگیری های دانش آموزان حاصل برنامه درسی پنهان است که حاصل تعامل دانش آموزان با فرهنگ و یا مجموعه روابط و مناسبات، جو حاکم بر مدارس که عمدتاً ارزشی و هنجاری است (مهر محمدی، ۱۳۸۰) و شامل گرایشات، هنجار ها عقاید، ارزشها و مفروضات است (هاگست، ۲۰۰۴)^۱ که کل تعلیم و تربیت را تحت تاثیر قرار می دهد (محمدی مهر، فتحی و آجارگاه، ۱۳۸۶).

برنامه درسی تحت نفوذ خصوصیات محیط آموزشی است و اغلب شامل مدل های ارتباطی و تاکیدات ارزشی در جامعه یادگیرنده است. این همان چیزی است که به زعم

¹ Hughes

اسبروکس^۳، در قالب دو نوع برنامه درسی صریح و پنهان قابل مطالعه بوده و تاثیرات بیشتری را از برنامه درسی پنهان حاصل می نماید. لباس پوشیدن معلم، اخلاقیات او، ادب و نزاکت و... تاثیرات بی شماری بر دانش آموزان داشته (شاو، ۲۰۰۶)^۴ و شاید بتوان دلیل نارضایتی بسیاری از دانش آموزان را از مدرسه در برنامه درسی پنهان جست و جو کرد (ماکوویسکی، ۱۹۷۱)^۵.

با عنایت به آنچه که گذشت، غفلت از برنامه های درسی پنهان در مدارس می تواند لطمات و افری را بر عواطف مخاطبان یادگیری ایجاد نماید. این مهم در سنین ابتدایی که دوره شکل گیری شخصیت کودکان (کدیور، ۱۳۷۵) است، دارای اهمیت بیشتری است. با این توصیف، بررسی تحول و تکوین عواطف در دانش آموزان مقطع ابتدایی و همسویی آنها با اهداف نظام آموزش و پرورش و نقش مؤلفه های برنامه درسی در این تغییرات، در زمره مطالعاتی قلمداد می شود که از طریق یافته های آن میتوان بازخوردهایی را برای بهبود جو عاطفی مدارس ابتدایی به نظام آموزشی ارائه داد.

هدف های پژوهش:

نیل به غایت های نظام های تربیتی جز از رصد مستمر و بازنگری در برنامه های آموزش و پرورش امکان پذیر نمی باشد. هدف اصلی این مطالعه، شناخت قوت ها، ضعف های نظام آموزشی می باشد تا از این طریق بتوان راهکار هایی برای بهبود عملکرد نظام رسمی تعلیم و تربیت در مواجهه با مخاطبان نظام مدرسه ای پیشنهاد کرد. براین اساس شناخت همسویی در

³ Ausbrooks

⁴ Shaw

⁵ markowski

ایفای نقش مؤلفه‌های برنامه درسی با انتظارات و تحولات عاطفی در تناسب سنی دانش آموزان، می تواند منشاء تغییراتی بنیادین در تعامل مؤلفه‌های برنامه درسی قرار گیرد.

سؤال های پژوهش :

- ۱) هر یک از مؤلفه‌های برنامه درسی در تحول عاطفی دانش آموزان چه نقشی دارند؟
- ۲) کدام یک از موارد مورد بررسی در مولفه های برنامه درسی، قابلیت تعمیم نظری به دیگر مدارس را دارد؟

تعریف مفاهیم و متغیرها:

مؤلفه‌های برنامه درسی: در این مطالعه منظور از مؤلفه‌های برنامه درسی، مؤلفه‌های نه گانه برنامه درسی است که توسط کلاین^۶ (۱۹۷۸) ارائه شده است. این مؤلفه‌ها شامل هدف ها، محتوا، فعالیت های یادگیری دانش آموزان ، روش های ارزشیابی، منابع و ابزار یادگیری ، زمان ، فضا و یا محیط یادگیری ، گروه‌بندی دانش آموزان ، راهبرد های تدریس است.

تحول عاطفی: منظور از تحول عاطفی در این مطالعه، دوره چهارم از نظریه اریکسون است که مطابق با سنین کودکان در قلمرو پژوهشی است. با عنایت به مقطع سنی کودکان دوره ابتدایی که از سن ۷ لغایت ۱۲ سال است. این دوره، سازندگی در مقابل احساس حقارت می باشد.

^۶kline

فصل دوم:

پیشینه پژوهش

مبانی نظری پژوهش:

انواع برنامه درسی:

در تقسیم بندی برنامه درسی آیزنر^۷ (۱۹۹۴) آن را به سه دسته تقسیم می نماید: صریح، پوچ، پنهان. این سه مقوله، قلمرو جدید برنامه درسی را به عنوان یک حوزه تخصصی در جهان امروز شکل داده است (قورچیان، ۱۳۷۳). آیزنر (۱۹۹۴) اعتقاد دارد که منظور از برنامه درسی صریح فعالیتهای برنامه های درسی هستند که نظام آموزشی رسمی آنها را اعلام می کند و در بسیاری از موارد در قالب کتابهای درسی در مدارس و دانشگاهها تدریس می شود. این در حالی است که عباس زادگان (۱۳۷۶) در تعریف برنامه درسی پوچ بیان می دارد که هر گاه نظام برنامه ریزی درسی برخی از مفاهیم و مسائل را عملاً در برنامه های درسی نگنجانده و یا مطالب گنجانیده شده در برنامه های درسی یا کتابهای درسی با سن عقلی دانش آموزان متناسب و برای قابل فهم نباشد، برنامه درسی را برنامه درسی عقیم می نامند. مفهوم برنامه درسی پنهان (مستتر) نیز از جمله مفاهیم بسیار ارزشمند و راه گشا در تفکر و عمل برنامه ریزی درسی است (مهرمحمدی، ۱۳۸۰). برنامه درسی

پنهان به تدریس متن غیررسمی و غیرملموس نظام ارزش ها، هنجارها و طرز برداشت ها و جنبه های غیرآکادمیک مراکز آموزشی و جنبه های غیررسمی مراکز آموزشی که متأثر از کل نظام تربیتی به فلسفه حاکم، ساخت و بافت کلی جامعه باشد، اطلاق می شود (قورچیان، ۱۳۷۳). به عبارت دیگر برنامه درسی پنهان اجمالاً به مجموعه ای از یادگیریهای در نظام آموزشی اطلاق

⁷ Eisner

می‌شود که در بستر فرهنگ حاکم بر محیط آموزشی و بدون آگاهی اولیای مدرسه و دانش آموزان برای دانش آموزان حاصل می‌شود. (سعیدی رضوانی، ۱۳۸۰).

در زمینه تاریخچه شکل‌گیری برنامه درسی پنهان به طور رسمی اکثر صاحب‌نظران فلیپ جکسون^۸ را به عنوان اولین شخص معرفی می‌کنند وی با نوشتن کتاب «زندگی در کلاس درس» در سال ۱۹۶۸ نام خود را به عنوان اولین نظریه پرداز برنامه درسی در این حوزه به ثبت رسانده است (جیروکس^۹، ۱۹۸۳).

برنامه درسی پنهان تحت نفوذ خصوصیات محیط آموزشی است و اغلب شامل مدل‌های ارتباطی، تاکیدات ارزشی، در جامعه یادگیرنده است. اگر در تعلیم و تربیت در پی بررسی تاثیرات دو نوع برنامه درسی صریح و پنهان باشیم در خواهیم یافت که تاثیرات برنامه درسی پنهان به مراتب بیشتر است و همان‌طور که آسبروکس اشاره می‌کند کل تعلیم و تربیت را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد (اسبروکس ۲۰۰۲).

این برنامه دارای آثار مثبت و منفی بر روی دانش آموزان است که عدم توجه به آثار منفی این نوع برنامه از قبیل تقویت باورها و نگرش‌های غلط، خودپنداره منفی، از بین رفتن اعتماد به نفس و حس مسئولیت‌پذیری، رقابت منفی، اطاعت و پیروی کور کورانه، از بین رفتن تفکر انتقادی و کاهش شوق و انگیزه برای یادگیری می‌تواند مدارس را در رسیدن به اهدافشان دچار مشکل نماید. (علیخانی، مهر محمدی ۱۳۸۳). از این رو برای جلوگیری از آثار منفی برنامه درسی پنهان این برنامه باید تا حد امکان شناسایی شود.

^۸Jackson

^۹ Giroux

برنامه درسی پنهان در مدرسه و در موقعیت های یادگیری خاصی اتفاق می افتد : ساختار مدرسه (نظام مدیریت ، قوانین و مقررات مدرسه) جو اجتماعی مدرسه (فرایند های زندگی و کنش متقابل بین اعضای خانواده و مدرسه) تعاملات معلم و دانش آموز (تصورات و زمینه های موقعیتی معلمان نسبت به دانش آموزان). این موقعیت ها عمده ترین موقعیت های شکل گیری برنامه درسی پنهان است (حیبی پور، باتوانی ۱۳۸۶).

در واقع برنامه درسی پنهان چیزی است از جنس ساختار محیط که خودش را بر محتوا و مواد آموزشی تحمیل میکند. این برنامه به حضور لحظه و عملی معلم و شاگرد در کلاس وابسته اند (اسکندری، ۱۳۸۷). اما بیشترین تاثیری که برنامه درسی پنهان بر دانش آموزان دارد تاثیر در عواطف آنها است ، کودکان در هر دوره رشد ویژگی های معینی پیدا می کنند یکی از این ویژگیها، ویژگی های عاطفی است (سیف، ۱۳۶۸).

مؤلفه های عاطفه مواردی مثل خشم ، ترس ، حسادت ، کنجکاوی، لذت، غم ، محبت، در هر دوره از رشد متکامل تر می شود کودکان در مدرسه در برابر انواع رفتارها قرار دارند در تعامل با معلم، مدیر، سایر دانش آموزان رفتارهایی را می آموزند و این رفتارها تاثیراتی عمیق بر عواطف آنها می گذارد، مثلا رقابت ناسالم میان دانش آموزان حس حسادت آنها را بر می انگیزاند یا رفتار نادرست یک معلم می تواند آن چنان تاثیری در رفتار دانش آموزان داشته باشد که دانش آموز برای همیشه علاقه و رغبت خود را نسبت به یک درس خاص از دست بدهد البته عکس این قضیه نیز صادق می باشد (سیف، کدیور ، لطف آبادی، ۱۳۸۱).

از این رو است که این مسئله به عنوان یکی از مسائل کلیدی برای پژوهش در نظام آموزشی کشور تلقی می شود. صاحب نظران در کشورهای مختلف به مطالعه ، بررسی و پژوهش

برای کشف ابعاد ناشناخته برنامه درسی پنهان پرداخته اند، این در حالی است که در کشور ما توجه غالب مسئولان آموزشی و تمامی متخصصان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت بر برنامه درسی رسمی یا آشکار بوده است در صورتی که برنامه درسی پنهان که بخش قابل توجهی از برنامه های درسی در حال اجرا که دانش آموزان در معرض آن قرار دارند و تاثير شگرفی بر روی عواطف دانش آموزان چه در زمان تحصیل و چه بعد از آن در تصمیم گیری های آینده دارد مورد غفلت و فراموشی قرار گرفته، شاید بتوان این گفته دیوئی را در مورد آموزش و پرورش خودمان پذیریم که بزرگترین مغالطه های تعلیم و تربیت امروز این است که دست اندرکاران تعلیم و تربیت گمان می برند که بچه ها در مدارس آن چیزی را می آموزند که آنها ارائه می دهند. (مهر محمدی، ۱۳۸۰).

دسته بندی های مختلف برنامه درسی پنهان:

دیدگاه ها و نظریه های مطرح در این زمینه را قورچیان (۱۳۷۳) به چهار دسته تقسیم میکند:

۱) غیر نظری ۲) کارکردی ۳) انطباقی ۴) انتقادی یا دیدگاه مقاومت

این در حالی است که دیبا (۱۳۸۲) ابعاد برنامه درسی پنهان را به شرح زیر برمی شمرد:

۱) مجموعه ارتباطات و تعاملاتی و برخوردهایی که شرکت کنندگان در برنامه ها و فعالیت های مختلف با یکدیگر دارند. ۲) مجموعه ارتباطات و تعاملاتی و برخوردهایی که شرکت کنندگان در برنامه ها مسئولان و اولیای امر دارند. ۳) فضا و جو کلی حاکم بر محیط تربیتی.

علیخانی (۱۳۸۳) نیز ابعاد برنامه درسی پنهان را عبارت می داند از: